

Tomaszewski, Jerzy

Nowe czeskie wydawnictwa regionalne z dziejów przemysłu lniarskiego

Przegląd Historyczny 76/1, 171-173

1985

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Podsumowując swoje wywody pragnę wyrazić żal, że odznaczająca się dużą wartością naukową książka Gregorowicza wyszła w minimalnym nakładzie 1000 egzemplarzy, ograniczającym krąg czytelników jedynie do profesjonalistów. Wielka to szkoda, gdyż stanowi ona cenną pomoc przy zdobywaniu umiejętności rozumowania kategoriami politycznymi.

Marek Kazimierz Kamiński

NOWE CZESKIE WYDAWNICTWA REGIONALNE
Z DZIEŁÓW PRZEMYSŁU LNIARSKIEGO

Czechosłowackie wydawnictwa regionalne docierają do Warszawy dość przypadkowo. Niektóre z nich nie są przeznaczone do sprzedaży, toteż otrzymać je mogą jedynie osoby bezpośrednio zainteresowane, o ile nawiążą kontakt z wydawcą. Inne publikacje teoretycznie można zamówić, lecz nieuniknione w takich wypadkach pośrednictwo przedsiębiorstwa handlu zagranicznego „Artia”, lekceważącego potrzeby indywidualnych nabywców, najczęściej przekreśla szanse otrzymania poszukiwanej książki. Uprzejmości Archiwum oraz Ośrodka Dokumentacyjno-Historycznego przedsiębiorstwa Texlen w Trutnowie zawdzięczamy możliwość przedstawienia grupy interesujących publikacji, dotyczących dziejów przemysłu lniarskiego w północnych powiatach ziem czeskich.

Badania nad tą dziedziną życia gospodarczego i społecznego mają dość dawną tradycję, a od wielu lat wiązały się z działalnością regionalnego muzeum krajoznawczego w Trutnowie (Muzeum Podkrkonoší, Trutnov), które wydaje periodyczną publikację „Krkonoše — Podkrkonoší”. Jako dodatek do niej w 1968 r. ukazała się — na zlecenie miejscowej dyrekcji przemysłu lniarskiego — publikacja, zawierająca dane o rozwoju przemysłu włókienniczego (przede wszystkim lniarskiego) i klasy robotniczej okręgu Trutnova w XIX w. (V. La s á k, J. K á b r t, „Textilní průmysl a dělnictvo na Trutnovsku v XIX. století”, Trutnov 1968). Wkrótce (nie mamy dokładnych danych) powstała Komisja Historyczna Texlenu przy Komitecie związku zawodowego, która zainicjowała wydawanie nieperiodycznego zbioru studiów. Początkowo nosił on tytuł „Přispěvky k dějinám národního podniku Texlen Trutnov. Studie — materiály — zprávy”, zaś od tomu III (wydanego w 1980 r.) — „Lnářský průmysl. Přispěvky k dějinám. Studie — materiály — zprávy”. Dysponujemy tomami: II (1976), III oraz IV (1981) wydawnictwa oraz dwoma tomami wydаныmi odrębnie przez ten sam ośrodek naukowy.

Zakres zagadnień podejmowanych przez autorów artykułów jest dość rozległy. Przede wszystkim istotną dla historyków ich kategorią są informacje o stanie badań, przeglądy bibliograficzne, recenzje oraz informacje o zawartości archiwów związanych z dziejami przemysłu lniarskiego. Znajdujemy je w każdym tomie wydawnictwa; umożliwiają m.in. historykom zorientowanie się w zawartości regionalnych i zakładowych archiwów, których znaczenie wykracza często poza lokalne granice. Cenne są także przeglądy publikacji i stanu badań, które wymieniają ciekawe regionalne wydawnictwa, mało znane szerszemu środowisku historycznemu.

Stosunkowo niezbyt liczne są artykuły poświęcone dziejom lniarstwa przed początkami gospodarki kapitalistycznej. Wyjątkiem jest artykuł rozpatrujący archeologiczne znaleziska związane z lnem na ziemiach czeskich (M. Kostelníková, „Nejstarší doklady o lnářství v Čechách a na Moravě” t. IV). Parę innych dotyczy początków uprawy lnu, jego przetwórstwa oraz handlu w XVI—XVII stuleciach. Podstawowe jednak zainteresowania badawcze wiążą się z dziejami XIX i XX w., do 1950 r.

Pierwszą grupą artykułów są studia poświęcone dziejom poszczególnych przedsiębiorstw. Zagadnieniami tymi zajmuje się zwłaszcza Bohumír Smutný (t. II: „Firma Jan Faltis, dědicové. Mladé Buky — Trutnov 1836—1931”; „Příspěvek k dějinám firmy Běličské závody, spol. s r. o., dříve F. W. Duncan v Horním Starém Městě v období do znárodnění”; t. III: „Firma Bratří Walzelové v Pořítí u Trutnova”; t. IV: „Firma Alois Haase — Trutnov”). Ten sam autor zajął się także całościowymi problemami kształtowania się burżuazji (t. IV: „Formování podnikatelské buržoazie ve lnářském průmyslu v Podkrkonoší”). Wskazać należy również studia innych autorów o podobnej tematyce (t. II: J. K m o n i č e k, „K historii firmy Eduard Morawetz v letech 1945—1948”; t. III: L. H l a d k ý, „Příspěvek k počátkům firmy F. M. Oberländer, tkalcovna bavlněného a lněného zboží v Úpici”; J. K o p e c k a, „Dějiny firmy Fejfar a Mládek ve Studenci 1910—1948”; Z. J i r á s e k m l., „Tkalcovská výrobní společnost Starkov 1945—1948”).

Artykuły te przynoszą liczne ciekawe informacje dotyczące zarówno samych przedsiębiorstw, techniki produkcji i kapitału, jak też robotników w nich pracujących.

Kilka artykułów dotyczy bezpośrednio zagadnień rozwoju techniki przemysłu lnianskiego (m.in. w t. IV: M. P á v e k, „Historický vývoj československých lnářských strojů”) oraz rodzajów jego wyrobów.

Następna grupa zagadnień to dzieje klasy robotniczej, rozumiane bardzo szeroko. Warunkami życia i pracy robotników w XIX w., zajął się zwłaszcza wybitny historyk, o wielostronnych zainteresowaniach (m.in. autor znakomitego dzieła o dziejach czechosłowackiej historiografii) František Kutnář (t. II: „K hospodářské a sociálně politické otázce lnářství a plátenictví v padesátých letech a podkrkonošských tkalců plátna před revolucí 1848”; t. IV: „Nezaměstnanost a bída přadláků na krkonošských horách v 50. letech 19. století”). Oprócz niego o zagadnieniach społecznych pisali: Vladimír K o b l i ž e k („Pozoruhodný pokus o řešení sociální otázky tkalců a přadláku v 50. letech 10. století), Vendelin H a j e k (t. II: „Příspěvek k poznání životních poměru a pracovních podmínek lnářského dělnictva na Trutnovsku v 2. polovine 19. století”; t. II: „Poznámky k historii sociálních zápasů textilního dělnictva na Trutnovsku do roku 1911”; t. IV: „Mzdové hnutí domácích tkalců na Vrchlabsku a Jilemnicku v roce 1907”) oraz Josef K m o n i č e k i Vladimír W o l f (t. IV: (Počátky socialistické soutěže v národním podniku České lnářské textilní závody 1949—1950”; „Údernická směna lnářů 28.—30. 11. 1949”).

Wskazać jeszcze należy poszczególne artykuły dotyczące uprawy lnu i konopi, organizacji przemysłu lnianskiego, nazewnictwa, znaków fabrycznych i innych zagadnień.

Poza powyższym wydawnictwem seryjnym na uwagę zasługuje wyprzedzający je chronologicznie tom: „Z historie podkrkonošského textilu. Sborník příspěvku k dějinám textilní výroby v Podkrkonoší”. (Trutnov 1971), który zawiera pięć artykułów (V. K o b l i ž e k, „Plátenictví Podkrkonoší v druhé polovině 18. stol.”; J. K á b r t, „O nejmennější české ruční a plánu”; V. L e s á k, „Stávkové boje textilních dělníků v Podkrkonoší na přelomu 19. a 20. století”; M. Š m i d o v a - J a n o š t i k o v a, „Sociální poměry královédvorských textiláků v období krize 1930—1932”).

Wreszcie jako „supplementum 1” do omawianego wyżej wydawnictwa nieperiodycznego ukazał się tom M. K r y l, L. C h l á d k o v á, „Pobočky koncentračního tábora Gross-Rosen ve lnářských závodech Trutnovska za nacistické okupace” (Trutnov 1981). Zawiera on opis obozów oraz firm korzystających z pracy więźniów, dane statystyczne o więźniach, opis warunków życia i pracy, a wreszcie dzieje wyzwolenia.

Omówione tomy dowodzą, że w Trutnowie ukształtował się godny uwagi ośrodek badawczy, który potrafił przyciągnąć do współpracy zarówno wybitnych uczonych starszego pokolenia, jak też młodych, zdolnych historyków. Badania ich mogą nas zainteresować również ze względu na powiązania polskiego przemysłu włókienniczego w XIX w. z przemysłem ziem czeskich. Stamtąd przecież — z okolic Rumburka — pochodzili Hille i Dittrich, właściciele zakładów żyrardowskich. Być może więc, w jednym z przyszłych tomów wydanych w Trutnowie znajdziemy informacje, wyjaśniające niektóre kwestie ważne dla dziejów polskiego przemysłu włókienniczego, a dotychczas nam nieznanne.

Institutowi Badawczemu Przemysłu Bawełniarskiego w Ústí nad Orlicí zawdzięczamy możliwość zapoznania się z dalszymi tomami wydawnictwa „Z dějin textilu. Studie a materiály. Sborník příspěvku k dějinám textilní výroby v ČSR” (informację o tomie III zob. PH t. LXXIV, 1983, z. 2, s. 418). W tomach I i II, wydanych w 1982 r., znajdujemy informacje o literaturze i źródłach, studia ukazujące tendencje rozwoju przemysłu włókienniczego (tom I: J. Fejgl, „Hlavní směry textilního průmyslu Východočeského kraje”; tom II: M. Pávek, „Počátky textilní výroby v českých zemích do konce 18. století”; J. Danielis, „Co říkají některé statistiky k problematice vývoje textilní a oděvní výroby v období československé buržoazní republiky”) oraz inne artykuły (tom I: E. Bouza, „Českoskaličtí textiláci v prosincové generalní stavce 1920”; F. Musil, „Kapitoly z dějin textilního školství v Ústí nad Orlicí”; tom II: F. Kozel, „Příspěvek k dějinám Miletý v letech 1949—1979”, 1, část; J. Šula, „Návrh československé mince s textilním motivem”).

Tom IV, wydany w 1983 r., nosi szczególny charakter. Zawiera bowiem wykaz czasopism i roczników związanych z włókiennictwem na ziemiach czeskich, wydawanych w latach 1787—1982. Wykaz ten obejmuje 1144 pozycji, w których — poza tytułem — znajdujemy elementarne informacje o każdym wydawnictwie. Bibliografię uzupełniają indeksy: rzeczowy, geograficzny, chronologiczny, wydawców oraz redaktorów. Będzie to znakomita pomoc dla wszystkich, interesujących się dziejami przemysłu włókienniczego, nie tylko na ziemiach czeskich.

Jerzy Tomaszewski

P.S. Już po złożeniu do druku tego numeru dotarły do Warszawy nowe publikacje: „Lnářský průmysl” t. V (Trutnov 1984), gdzie m.in. jest wspomnienie o zmarłym 11 września 1983 prof. F. Kutneře; V. Svobodová, Lidová a manufakturní textilní výroba s přihlednutím k vývoji na Moravě; Lnářský průmysl supplementum 2 (Trutnov 1983); „Z dějin textilu” t. V i VI (Ústí nad Orlicí 1983, 1984); V. Votoček, Národní podnik Kolora Semily a vodní tryskové stany. Z dějin textilu supplementum 1 (Ústí n. O. 1983); Dějiny Závodů významný nástroj Komunistické výchovy (Ústí n. O. 1984).